

Czesław Rychlicki

Prace badawczo-rozwojowe w kościelnych towarzystwach naukowych i w jednostkach organizacyjnych wydziałów nauk kościelnych

Collectanea Theologica 73/4, 127-150

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CZESŁAW RYCHLICKI, PŁOCK

PRACE BADAWCZO-ROZWOJOWE W KOŚCIELNYCH TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH I W JEDNOSTKACH ORGANIZACYJNYCH WYDZIAŁÓW NAUK KOŚCIELNYCH

Po społeczno-politycznych przemianach w Polsce i powstaniu nowych wydziałów teologicznych nastąpił znaczny rozwój kadry naukowo-dydaktycznej. Zaistnienie na mapie nauk kościelnych nowych ośrodków studiów domaga się rozwoju kadry naukowej, a ta – z kolei – podejmuje badania, mające na celu pogłębienie własnych kwalifikacji oraz kształcenie nowej kadry. Owocuje to rozszerzonymi badaniami własnymi, pracą w zespołach, na seminariach. Badania koncentrują się wokół problematyki wyznaczonej specjalizacją wykładowców, ich osobistymi zainteresowaniami, uwarunkowaniami kontekstualnymi, zarówno w ramach istniejących wydziałów jak również na płaszczyźnie wielu specjalistycznych sekcji, zrzeszających wykładowców różnych dyscyplin kościelnych.

Obydwa tereny działalności naukowo-badawczej rozwijają się dość dynamicznie. Poszczególne sekcje wykładowców nauk kościelnych skupiają profesorów, doktorów habilitowanych, doktorów i magistrów zatrudnionych na uczelniach kościelnych i państwowych, w wyższych seminariach duchownych diecezjalnych i zakonnych, nieraz pracowników kurialnych a także emerytowanych pracowników naukowych. Omawiane sekcje nie funkcjonują na bazie ustawy o stowarzyszeniach, lecz są zespołami wewnątrzkościelnymi. Istnienie i działalność sekcji wykładowców nauk kościelnych opiera się na ogólnym regulaminie Konferencji Episkopatu Polski, ustalonym jeszcze 6 maja 1970 r.¹ Nic więc dziwnego,

¹ Konferencja Episkopatu Polski (Kraków, 6 V 1970), *Regulamin dla specjalistycznych Sekcji pracowników naukowo-dydaktycznych Wyższych Uczelni Kościelnych w Polsce: Regulamin*

§ 1. Pracownicy naukowo-dydaktyczni poszczególnych dyscyplin w wyższych uczelniach katolickich w Polsce tworzą Sekcje specjalistyczne.

że na spotkaniach członków poszczególnych sekcji powtarza się często postulat potrzeby prawnego uregulowania tego bytu i jego nowego określenia.

Usystematyzowana działalność naukowa ośrodków polskiej myśli teologicznej i kościelnej koncentruje się głównie wokół towarzystw naukowych i wydziałów. Spośród towarzystw na uwagę zasługują: Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie i Towarzystwo Naukowe KUL w Lublinie.

Towarzystwa Naukowe

Polskie Towarzystwo Teologiczne²

Powstało we Lwowie w 1924 r. we współpracy „profesorów z poszczególnych wydziałów teologicznych uniwersytetów: Jana Kazimierza we Lwowie, Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu Warszawskiego”³. Zamierzonym celem miały służyć takie formy działania jak: cykliczne odczyty wygłaszane przez członków, własne wydawnictwa i powstająca biblioteka. Inicjatywa powołania instytucji okazała się szczęśliwa, gdyż wkrótce zaczęły powstawać oddziały Towarzystwa w Poznaniu, Katowicach, Przemyślu, Tarnowie, Lublinie (1927 r.), w Pelplinie i Płocku (1930 r.), następnie

§ 2. Konferencja Episkopatu powierza troskę o Sekcję Komisji do Spraw Nauki Katolickiej.

§ 3. Na czele Sekcji stoi kierownictwo wybierane zwyczajną większością głosów przez członków Sekcji na pięć lat w składzie: przewodniczący, wiceprzewodniczący i sekretarz.

§ 4. Zadaniem Sekcji jest:

- a) inicjowanie i koordynowanie współpracy naukowej i popularyzacyjnej członków Sekcji;
- b) przygotowywanie programów i doskonalenie nauczania poszczególnych dyscyplin naukowych;
- c) organizowanie dorocznych spotkań członków Sekcji, na których będą omawiane sprawy naukowe i dydaktyczne danej specjalizacji.

§ 5. Udział w spotkaniach członków Sekcji jest obowiązkowy. Koszty tego udziału pokrywa uczelnia, w której dany pracownik naukowy jest zatrudniony.

§ 6. Regulamin niniejszy wchodzi w życie w chwili zatwierdzenia go przez Konferencję Plenarną Episkopatu Polski.

NB. Konferencja Plenarna Episkopatu Polski 6 V 1970 r. w Krakowie przyjęła niniejszy Regulamin i zleciła doręczenie go Przewodniczącym poszczególnych Sekcji.

² Materiał przekazany przez ks. prof. dr. hab. K. Panusia, prezesa PTT w Krakowie.

³ Uroczyste posiedzenie PTT, RBL 15/1962, s. 187.

w Krakowie, Częstochowie, Kielcach, Łucku i Sandomierzu (do 1933 r.), w Łodzi, Pińsku i Włocławku. Organem PTT został w chwili jego powstania kwartalnik „Przegląd Teologiczny”, wydawany już od 1920 r. przez Spółkę Wydawniczą „Biblioteka Religijna” we Lwowie. W 1931 r. zmieniono jego nazwę na „Collectanea Theologica” i rozpoczęto publikowanie w nim rozpraw w językach obcych, dodając do polskich artykułów obcojęzyczne streszczenia. W 1934 r. wydawnictwo przekazało pismo na własność Towarzystwa. Każdy zeszyt „Przeglądu Teologicznego”, a później „Collectanea Theologica”, zawierał biuletyn informacyjny pt. *Ruch Teologiczny*, podający informacje o stanie współczesnej teologii. W 1946 r. zorganizowano w Lublinie ogólnopolski zjazd Polskiego Towarzystwa Teologicznego, na którym doszło do połączenia go ze Związkiem Polskich Zakładów Teologicznych. W wyniku dokonanej fuzji powstało Towarzystwo Polskich Teologów im. Św. J. Kantego, z siedzibą w Warszawie. Towarzystwo nie uzyskało jednak od władz państwowych statusu prawnego. W tym samym czasie oddział krakowski uzyskał rejestrację państwową jako Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie. Władze państwowe nie zgodziły się jednak na jego działalność ogólnopolską i PTT musiało ją ograniczyć do terenu województwa krakowskiego. W 1948 r. powołano dwumiesięcznik „Ruch Biblijny i Liturgiczny” – jako organ PTT w Krakowie, zaś w 1969 r. powstał rocznik „Analecta Cracoviensia”. Po erygowaniu przez Jana Pawła II w 1981 r. Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie „Analecta Cracoviensia” zostały przekazane uczelni, stając się jej oficjalnym czasopismem⁴.

W ramach PTT w Krakowie działa aktualnie Studium Syndonologiczne, zorientowane głównie na konsultacje naukowo-informacyjne z placówkami krajowymi i zagranicznymi, 13 sekcji specjalistycznych i 7 oddziałów terenowych. PTT ma też własną Sekcję Wydawniczą „Unum”.

Działalność sekcji Towarzystwa ogranicza się zasadniczo do spotkań i dyskusji wokół referatów o treści teologicznej i interdyscyplinarnych. Badania naukowe są prowadzone raczej w ramach jednostek organizacyjnych wydziałów PAT.

⁴ Opracowano na podstawie: J. A. Kabata, *Brylantowy Jubileusz PTT (1924-1999)*, Archiwum PAT w Krakowie.

Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego⁵

Powstało w 1934 r., jako prawnie odrębna, ale komplementarna w stosunku do uniwersytetu i stale przezeń wspomagana instytucja naukowo-wydawnicza. Obecnie liczy ponad 500 członków: czynnych, korespondentów i współpracowników ze wszystkich ośrodków naukowych w Polsce. Działalnością Towarzystwa kieruje 12-osobowy zarząd pod przewodnictwem prezesa. Naukowa działalność Towarzystwa, zebrania, konferencje, wykłady publiczne i sympozja odbywają się w ramach pięciu wydziałów: teologicznego, filozoficznego, historyczno-filologicznego, nauk społecznych i nauk prawnych, oraz w komisjach: Badań nad Antykiem Chrześcijańskim, Badań nad Religią, Badań nad Historią Teologii i Filozofii w Średniowieczu, Komisji Psychologicznej, Komisji Filozofii Przyrody, Komisji Pedagogicznej, Komisji J. Maritaina.

Od 1974 r. Zarząd Towarzystwa przyznaje nagrodę im. ks. I. Radziszewskiego, założyciela KUL-u, za „wybitne osiągnięcia naukowe w duchu humanizmu chrześcijańskiego”.

Towarzystwo publikuje prace z zakresu filozofii (metafizyka, teoria poznania, logika, historia filozofii, filozofia moralności i religii, filozofia przyrody i nauk przyrodniczych); humanistyki (literatura polska, historia, filologia klasyczna, historia sztuki, neofilologia, językoznawstwo, słowianoznawstwo); nauk prawnych (prawo i prawo kanoniczne); nauk społecznych (ekonomia, pedagogika, psychologia, socjologia, społeczna nauka Kościoła, politologia); teologii (Pismo Święte, teologia dogmatyczna, teologia fundamentalna, religiologia, teologia moralna, historia Kościoła, teologia duchowości, teologia pastoralna, teologia ekumeniczna, liturgika, muzykologia).

Wspólnie z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Towarzystwo wydaje kilkunastotomową *Encyklopedię Katolicką*. Pod firmą Towarzystwa ukazuje się wiele serii wydawniczych: *Studia Norvidiana*, *Studia Polonijne*, *Studia Metafilozoficzne*, *Studies in Logic and Theory of Knowledge*, *Homo meditans*. Od 1999 r. Towarzystwo Naukowe KUL, wspólnie z Polskim Towarzystwem Psychologicznym, jest wydawcą kwartalnika „Przegląd Psychologiczny”.

⁵ Materiał przekazany przez ks. prof. dr. hab. A. Eckmanna.

W ramach prac Towarzystwa Naukowego KUL są w trakcie realizacji projekty badawcze finansowane przez Komitet Badań Naukowych:

1. Krytyczne wydanie *Dzieł wszystkich C. Norwida*; kierownik projektu: prof. dr hab. S. Sawicki.

2. Antyrealizm a pragmatyzm; kierownik projektu: dr T. Szubka.

3. Chrystocentryzm dziejów w świetle nauczania Jana Pawła II (Grant promotorski); kierownik projektu: ks. prof. dr hab. M. Ru-secki; główny wykonawca: mgr M. Grzenia.

4. Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła; kierownik projektu: dr Z. Narecki.

5. Opracowanie tekstologiczne i edytorskie nieznannej korespondencji Teofila Lenartowicza i Julii Jabłonowskiej (1881-1893); kierownik projektu: prof. dr hab. J. Fert.

6. Przebóstwienie człowieka w greckich i łacińskich pismach chrześcijańskich I-V w.; kierownik projektu: ks. prof. dr hab. A. Eckmann.

7. Tapiserie polskie i z Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVII i XVIII w. i ich związki z artystycznym tkactwem Europy Zachodniej; kierownik projektu: dr A. Bender.

8. Szymona Szymonowica *Flagellum Livoris*. Wydanie krytyczne ze wstępem, notami i przekładem; kierownik projektu: dr E. Kolbus.

9. Prawo do prywatności. Studium z teorii praw człowieka; kierownik projektu: dr K. Motyka.

10. Psychologiczny wymiar uczuć religijnych i implikacje pedagogiczno-religijne; kierownik projektu: ks. dr hab. C. Rogowski.

11. Modalny Logos. Obraz syntezy struktur modalnych średniowiecznej monodii liturgicznej Kościoła Zachodniego w świetle antyfon brewiarzowych; kierownik projektu: ks. prof. dr hab. J. Ścibor.

12. The Paradise of the Coties. Obraz Wenecji w pismach Johna Ruskina (Promotorski); kierownik projektu: prof. dr hab. E. Wo-licka-Wolszleger; główny wykonawca: N. Szczuka.

13. Archaizmy leksykalne w *Słowniku języka polskiego* S. B. Lindego w świetle geografii lingwistycznej; kierownik projektu: dr B. Matuszczyk.

14. Koncepcje dziejów w powieściach Teodora Jeske-Choińskiego, Zofii Kossak i Hanny Malewskiej (promotorski); kierownik projektu: prof. dr hab. S. Sawicki.

15. Realizacja zadań językowych a sposób dostępu języka obcego w procesie uczenia się języka francuskiego, przykład polskiej szkoły średniej (promotorski); kierownik projektu: prof. dr hab. M. Kaczmarkowski; główny wykonawca: mgr S. Piotrowski.

Główne jednak prace badawcze są prowadzone w jednostkach wydziałów nauk kościelnych: teologii, filozofii chrześcijańskiej i prawa kanonicznego i im poświęcimy więcej uwagi.

Wokół wydziałów nauk kościelnych

Na wydziałach teologicznych wykładowcy prowadzą badania własne, statutowe i w ramach Sekcji wykładowców zróżnicowanych dyscyplin. Wśród tych ostatnich działają: Sekcja Nauk Biblijnych⁶, Sekcja Dogmatyczna Teologów Polskich⁷, Sekcja Teologii Fundamentalnej⁸, Sekcja Polskich Teologów Moralistów⁹, Sekcja Wykładowców Teologii Duchowości¹⁰, Sekcja Patrystyczna¹¹, Sekcja Pastoralistów Polskich¹², Sekcja Polskich Liturgistów¹³, Sekcja Wykładowców Katechetyki¹⁴, Sekcja Homiletów Polskich¹⁵.

Każda z sekcji odbywa corocznie sympozjum dla swoich członków w różnych ośrodkach naukowych. Problematyka dotyczy najczęściej aktualnych zagadnień poruszanych w teologii światowej, zasugerowanych w dokumentach Kościoła oraz związanych z aktualną sytuacją religijno-społeczną. Specyfika poruszanych zagadnień wpływa z przedmiotu formalnego konkretnych dyscyplin teologicznych.

⁶ Materiał dostarczony przez przewodniczącego sekcji ks. prof. dr. hab. Ryszarda Rubiniewicz.

⁷ Materiał przekazany przez przewodniczącego sekcji bpa dr. Jacka Jezińskiego.

⁸ Materiał przekazany przez przewodniczącego sekcji ks. prof. dr. hab. Mariana Ruseckiego.

⁹ Materiał przekazany przez przewodniczącego sekcji ks. prof. dr. hab. Janusza Nagórneg.

¹⁰ Materiał pochodzi od przewodniczącego sekcji ks. dr. hab. Marka Chmielewskiego, prof. KUL.

¹¹ Materiał pochodzi od przewodniczącego sekcji ks. dr. hab. Józefa Naumowicza, prof. UKSW.

¹² Materiał pochodzi od przewodniczącego sekcji ks. dr. hab. Macieja Ostrowskiego, prof. PAT.

¹³ Materiał dostarczony przez przewodniczącego sekcji ks. prof. dr. hab. Adama Duraka.

¹⁴ Materiał przekazany przez przewodniczącego sekcji ks. prof. dr. hab. Romana Murawskiego.

¹⁵ Materiał pochodzi od przewodniczącego sekcji ks. dr. hab. Jana Twardego.

I tak, Sekcja Nauk Biblijnych podjęła w ostatnich latach badania nad dokumentami Papieskiej Komisji Biblijnej: *Interpretacja Biblii w Kościele* oraz: *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*.

Kierunki badań członków sekcji są różnorodne. W ramach działalności statutowej są prowadzone prace nad nowymi kierunkami w egzegezie biblijnej oraz teologiczne i filologiczne opracowania i prezentacja tekstów biblijnych¹⁶. Wielu biblistów jest zaangażowanych w opracowanie nowego przekładu Biblii, którą pragną wydać Pauliści (tzw. Biblia Paulistów). Powstaje również przekład Biblii Ekumenicznej. Środowisko lubelskie przygotowuje tzw. Biblię Lubelską, nowy przekład wraz z komentarzem przeznaczonym dla szerszej publiczności. Przekład ten ukazuje się w poszczególnych tomach. Został już opublikowany prawie cały Nowy Testament. Ośrodek krakowski i wrocławski koncentrują uwagę na tzw. proforyście. Wielu biblistów, głównie warszawskich, współpracuje czynnie z wydawnictwem „Vocatio”, publikującym prace zarówno polskich biblistów jak również przekłady (zwłaszcza: Prymasowska Seria Biblijna) czołowych dzieł biblistyki światowej. W przygotowaniu jest *Słownik hebrajsko-polski*. Opublikowano również podstawowe pomoce dla studiów biblijnych, np. podręczniki do języka hebrajskiego i greckiego.

Głównymi czasopismami naukowymi, w których publikują bibliści, są: „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, „Collectanea Theologica”, „Rocznik Teologiczny” nr 1 (Pismo Święte) i „Verbum Vitae” (wydawany przez Instytut Teologii Biblijnej w Kielcach). Istnieje też zamiar publikowania specjalnego biuletynu informacyjnego w związku z powołaniem do życia Stowarzyszenia Biblistów Polskich. Jego statut został zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski 1 grudnia 2000 r. i opublikowany w „Ruchu Biblijnym i Liturgicznym” 55 (2002) 1, s. 67-73. Jest to ważna inicjatywa mogąca mieć wpływ także na decyzje innych sekcji, zgłaszających potrzebę reorganizacji swego dotychczasowego statusu.

W bezpośredniej łączności przedmiotowej z biblistyką pozostaje działalność Sekcji Dogmatycznej. Teologia XX w., pobudzona odnową biblijną i patrystyczną, skupiła swoją uwagę na historii

¹⁶ Wydział Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu.

zbawienia. To, co ją zainteresowało, nie ograniczało jej do próby rozumienia misterium w nim samym, ale ku zbawieniu w historii ludzkości i w życiu każdego człowieka. Uwaga zwrócona na historię zbawienia pobudziła także polskich dogmatyków do pogłębionej refleksji nad zbawczą wartością Słowa Bożego w przepowiadaniu i sakramentach. Praktyczny temu wyraz dała ona na przełomie stuleci, podejmując badania:

1. Wokół tajemnicy Ducha Świętego.
2. Wokół tajemnicy Boga Ojca.
3. Wokół tajemnicy Trójcy Świętej.
4. Wniebowzięcie NMP w świetle współczesnej eschatologii.
5. Społeczne i kulturowe uwarunkowania powołań kapłańskich w Polsce i w świecie.

Tego typu problematyka została zasugerowana kościelnymi przygotowaniem do Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, ale badania doprowadziły do doktrynalnego pogłębienia prawdy trynitarniej i znalazły praktyczne zastosowanie w teologii małżeństwa i rodziny, przez wnikliwsze spojrzenie na funkcję małżonków i rodziców w aspekcie wychowania rodzinnego. Wspomniana tematyka badań zaowocowała licznymi publikacjami, które jednocześnie wskazały na dobry przykład współpracy teologów różnych specjalności nad wieloaspektowym przedstawianiem wspólnego przedmiotu materialnego ich badań.

W historii zbawienia przedmiotem jest człowiek i on jest – zaraz po Bogu – głównym przedmiotem refleksji teologicznej. Człowiekowi poświęcono więc wiele uwagi we wspólnych badaniach teologicznych, a ich rezultatem była problematyka sympozjalna: *W służbie teologii; Wykładowca dogmatyki dziś; Wykład i podręcznik teologii dogmatycznej*. Problem człowieka był nie tylko przedmiotem teoretycznej refleksji teologów. To, że fundamentalnym problemem naszych czasów jest człowiek, wynika z głównych dzieł filozoficznych ostatnich dziesięcioleci, które podejmują refleksję nad sytuacją duchową społeczeństw i problemami nurtującymi codzienne życie: Gehlen, Jonas, Lévinas, Ricoeur. W tym samym kierunku zmierzają liczne publikacje z zakresu teologii i dlatego nie dziwi, że problematyka antropologiczna wchodzi jako podstawowa na warsztat fachowych opracowań teologicznych i studiów nad nimi, czego przykładem są choćby podjęte badania na temat *Człowieka w zjednoczonej Eu-*

ropie¹⁷. Chodzi o znalezienie dla niego takiego miejsca w nowych układach społeczno-politycznych, w których kultura będzie nadal owocem ludzkiego ducha i narzędziem jego osobowych relacji ze społecznością.

Na niektórych wydziałach teologia dogmatyczna jest łączona z ekumenizmem. W ramach badań specjalistycznych są tam podejmowane studia nad dialogiem z judaizmem i islamem¹⁸, nad teologiczną myślą ewangelicką, teologią i duchowością sekt, współczesną semiologią teologiczną¹⁹. W zakresie badań własnych prowadzone są prace wykładowców w ramach katedr i instytutów uczelni.

Poważne znaczenie dla całej sekcji ma niespotykane wręcz przedsięwzięcie jednego z profesorów, publikującego systematycznie tomy całego kursu teologii dogmatycznej, ks. prof. dr. hab. Czesława S. Bartnika z KUL. Jego gigantyczna praca ma nie tylko wartość poznawczą w zakresie problematyki wykładowej, ale stanowi cenne źródło dla specjalistycznych badań teologicznych młodszej kadry naukowej. Wartość publikacji płynie także z ukazywania w niej szerokiego związków wewnątrzteologicznych omawianej problematyki i jej szerokiej powiązań z innymi dyscyplinami naukowymi. Od kilkunastu lat sekcja wydaje drukiem biuletyn informacyjny *Teologia w Polsce*, pod redakcją o. prof. dr. hab. Celestyna S. Napiórkowskiego.

Ze względu na wartość źródeł poznania teologicznego dogmatyce bliska jest teologia patrystyczna i patrologia. Członkowie Sekcji Patrystycznej raczej dystansują się od nazwy „teologia patrystyczna” i preferują szerzej rozumiane określenie „patrystyka”. Taka opcja jest zrozumiała i pozostaje w zgodzie z wyborami przyjętymi w różnych instytucjach naukowych, zajmujących się studiami nad szeroką warstwą problematyki podejmowanej przez ojców. W ostatnich latach sekcja podejmowała prace badawcze nad problematyką teologiczno-patrystyczną oraz z pogranicza patrystyki i innych dyscyplin teologicznych:

¹⁷ Sympozjum zorganizowane przez Zakład Teologii Dogmatycznej i Ekumenizmu na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu. Wygłoszono na nim referaty: T. Jasudowicz, *Religia i jej wolność jako fundamentalna wartość w prawie europejskim*; L. Balter, *Spór o człowieka w zjednoczonej Europie*; A. Dylus, *Godność człowieka: fundament wartości europejskich*; P. Mazurkiewicz, *Kryzys podmiotu w kulturze postmodernistycznej?*

¹⁸ Wydział Teologiczny PAT w Krakowie.

¹⁹ Wydziały Teologiczne w Opolu, Katowicach, Poznaniu, Toruniu i Wrocławiu.

1. Ewangelizacja w epoce patrystycznej.
2. Godność chrześcijanina według Ojców Kościoła.
3. Asceza i doskonałość chrześcijańska w nauce Ojców Kościoła.
4. Ojcowie Kościoła a kultura klasyczna.
5. Grzech pierworodny w nauce Ojców Kościoła.
6. Demonologia w nauce Ojców Kościoła.
7. Millenaryzm wczesnochrześcijański.
8. *Czas w nauczaniu Ojców Kościoła.*
9. *Poza Kościołem nie ma zbawienia.* Patrystyczna koncepcja Kościoła i jego relacji do świata.

10. „Jeden chrzest na odpuszczenie grzechów”.

Kierunki badań własnych sekcji są różnorodne, od tematów ściśle patrologicznych (monografie dotyczące konkretnych ojców i starożytnych pisarzy chrześcijańskich) do teologiczno-patrystycznych opracowań myśli Ojców Kościoła. Ważniejsze kierunki tych badań koncentrują się na: apologetach chrześcijańskich (ks. L. Misiarczyk), na gnostycyzmie (ks. W. Myszor), św. Ireneusza i pneumatologii patrystycznej (ks. B. Częsz), apokryfach (ks. M. Starowieyski), Klemensie Aleksandryjskim (ks. F. Drączkowski), teologii i egzegezie Orygenesisa (ks. H. Pietras, ks. M. Szram), teologii IV w. (ks. S. Longosz, ks. J. Słomka, ks. J. Pałucki), pisarzach kapadockich (ks. J. Naumowicz, ks. N. Widok, T. Grodecki), św. Augustynie (ks. A. Eckmann, ks. T. Kołosowski), ascezie i duchowości (ks. M. Starowieyski, ks. L. Neścior, ks. J. Naumowicz), literaturze koptyjskiej (ks. W. Myszor, ks. R. Szmurło), literaturze syryjskiej (ks. A. Uciecha), homiletyce i teologii patrystycznej (ks. E. Staniek), przekładach tekstów patrystycznych (S. Kalinkowski, ks. A. Baron i inni).

Sekcja nie wydaje własnych czasopism, ale jej członkowie kierują czasopismem „Vox Patrum” (red. naczelny S. Longosz), wydawanym przez Międzywydziałowy Zakład Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL i seriami patrystycznymi *Studia Antiquitatis Christianae* UKSW. Główne serie stanowią:

1. Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy (UKSW).
2. Źródła Myśli Teologicznej (WAM).
3. Ojcowie Żywi (WAM).
4. Biblioteka Ojców Kościoła („M”).
5. Źródła Monastyczne (wyd. Benedyktynów w Tyńcu).

Pokrewna dogmatyce Sekcja Teologii Fundamentalnej publikuje materiały zjazdów wykładowców w periodykach nauko-

wych lub jako samodzielne pozycje. Tematyka prac badawczych skoncentrowały się w ostatnich latach na metodologicznej i merytorycznej stronie wykładu oraz na szczegółowych badaniach typu: Wiarygodność Kościoła; Krzyż w teologii fundamentalnej; Problematyka zmartwychwstania Jezusa Chrystusa; Dialog międzyreligijny.

W 2001 r. odbył się w Lublinie II Międzynarodowy Kongres Teologii Fundamentalnej. W jego przygotowaniu wzięły udział wszystkie ośrodki teologicznofundamentalne w Polsce. Materiały kongresowe zostały przygotowane w publikacji *Chrześcijaństwo jutro*²⁰, zawierającej teksty referatów w języku oryginalnym i polskim.

Znakiem naukowej konsolidacji środowiska naukowego polskich teologów fundamentalnych, oraz ich poziomu merytorycznego i metodologicznego, jest opublikowany przez ośrodek lubelski *Leksykon teologii fundamentalnej*²¹.

Sekcja Polskich Teologów Moralistów w swoich badaniach stara się odpowiadać na istotne zadanie teologii moralnej, którym jest metodyczna refleksja nad misterium naszego powołania w Chrystusie i jego odtworzeniem w naszym codziennym postępowaniu etyczno-moralnym²². Dlatego zagadnienia związane z tą materią, obok badań metodologicznych, stanowią zasadniczą tematykę refleksji zespołowej i samodzielnej naszych moralistów. W pracach zespołowych sekcja koncentrowała uwagę na tematach, które stały się bardzo aktualne w życiu społecznym i dotyczą szeroko rozumianej antropologii:

1. Teologia moralna w perspektywie II Soboru Watykańskiego.
2. Korupcja jako problem społeczno-moralny.
3. Zaangażowanie chrześcijan w życiu społecznym.
4. Sumienie wyznacznikiem ludzkiej moralności w nauce św. Alfonsa Liguori na tle współczesnych tendencji teologicznych.
5. Zadania teologii moralnej wobec współczesnych zagrożeń.
6. Wezwania moralne przełomu tysiącleci.
7. Moralne aspekty przemian cywilizacyjnych.
8. Przemiany w Europie Środkowo-Wschodniej w 10 lat po *Centesimus annus*.

²⁰ Red. M. Rusecki, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, I. S. Ledwoń, J. Mastej, Lublin 2001, s. 822.

²¹ Red. M. Rusecki, K. Kaucha, I. S. Ledwoń, J. Mastej, Lublin 2002, s. 1450.

²² Zob. A. Małyska, *Dzieje Sekcji Teologów Moralistów Polskich w latach 1958-2000*, Lublin 2001.

9. Prawo naturalne w poszukiwaniu fundamentu jedności europejskiej.

W nurcie współczesnych problemów społeczno-moralnych pozostaje także tematyka własnych badań podejmowanych przez członków Sekcji. Są to m. in.:

1. Etologia a etyka. Etos biblijny.
2. Przesłanie moralne Jana Pawła II.
3. Prawo moralne – sumienie.
4. Sakramentologia moralna: dzieje i teologia sakramentu pokuty.
5. Bioetyka w ujęciu teologicznomoralnym.
6. Etyka życia małżeńskiego i rodzinnego.
7. Etyka seksualna i wychowanie seksualne.
8. Teologia moralna ekumeniczna.
9. Teologia moralna społeczna (posłannictwo chrześcijan w świecie).
10. Teologia i etyka pracy i zawodu.
11. Komunikacja społeczna: etyka mediów.
12. Globalizacja.
13. Moralny wymiar polityki.
14. Aksjologia Unii Europejskiej.

Aktualnie trwają prace nad powstaniem ogólnopolskiego czasopisma naukowego Sekcji Polskich Teologów Moralistów. Koordynuje je Zakład Teologii Moralnej w Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu. Przez ośrodki sekcji wydawane jest jedno czasopismo „Roczniki Teologiczne” (z. 3: „Teologia moralna”), redagowane przez Instytut Teologii Moralnej KUL.

Teologia moralna i teologia duchowości zajmują się działaniem chrześcijańskim i realizacją naszego powołania do świętości. Jednak gdy teologia moralna interesuje się w jakimś sensie „prawością” naszego dążenia do Chrystusa, to teologia duchowości śledzi działanie chrześcijańskie z punktu widzenia osobowego doświadczenia. Taką optykę badań dostrzegamy zatem u członków Sekcji Teologii Duchowości, którzy podejmują kierunki badań uwzględniając aktualne zapotrzebowania Kościoła w Polsce. Stanowią je głównie: rozwój duchowości chrześcijanina, formacja duchowa seminarzystów i nowicjuszy w zgromadzeniach zakonnych. Problematykę podejmowanych badań odtwarza tematyka dorocznych sympozjów i publikacji:

1. Światłość w ciemności.
2. Medytacja chrześcijańska.

3. Proponowane postawy względem Boga, Kościoła i człowieka przez wybrane organy prasowe III Rzeczypospolitej.

4. Bóg i człowiek w modlitewnym przeżyciu.

5. Duchowość Akcji Katolickiej.

6. Instytuty świeckie w 50-lecie „Provida Mater Ecclesia”.

7. „W sercu Kościoła będę Miłością” – z okazji 100-lecia śmierci św. Teresy od Dzieciątka Jezus.

8. Duchowość chrześcijańska na progu trzeciego tysiąclecia *Tertio millennio adveniente*.

9. Ojcostwo duchowe – teoria i praktyka.

10. Ks. Rektor Antoni Słomkowski (1900-1982), odnowiciel KUL i teolog duchowości – w stulecie urodzin (we współpracy z Instytutem Teologii Duchowości KUL).

11. „Signum magnum – duchowość maryjna” (we współpracy z Instytutem Teologii Duchowości KUL).

12. Leksykon duchowości katolickiej (promocja dzieła; we współpracy z Instytutem Teologii Duchowości KUL).

13. Duchowość św. Józefa z Nazaretu (we współpracy z Instytutem Teologii Duchowości KUL).

Szczególny charakter ma monografia ks. prof. dr. hab. J. Misiurka, *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, t. 1, Lublin 1994, s. 422; t. 2, Lublin 1998, s. 412; t. 3, Lublin 2001, ss. 543.

Oporając się na świadomości duszpasterskiej odpowiedzialności Kościoła za realizację jego zbawczego posłannictwa w świecie, także Sekcja Pastoralistów Polskich podejmuje problematykę sympozjów i prac badawczych, które wyrażają historyczny charakter apostołskiej działalności Kościoła w świecie coraz bardziej globalizującym się, wychodząc od ogólnej tematyki wprowadzającej w program duszpasterski przygotowujący Wielki Jubileusz Roku 2000, do wskazywania drogi duszpasterskiego odrodzenia Kościoła w Polsce:

1. Odnowa polskiej parafii.

2. Duszpasterstwo pielgrzymkowe.

3. Nowe inicjatywy duszpasterskie w Polsce i relacje między Kościołem i światem sekularyzującym się.

4. Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym.

5. Kościół Europy Środkowo-Wschodniej w epoce przemian.

6. Duszpasterstwo w perspektywie nowego tysiąclecia.

7. Duszpasterstwo a wyzwania XXI w.

Pastoraliści polscy podejmują współpracę także z ruchami religijnej odnowy w Kościele, np. „Światło-Życie” czy „Koinonia”, oraz ze świeckimi placówkami społecznymi, np. z polskimi Parkami Narodowymi, organizując wspólne seminaria ekologiczne *Sacrum i przyroda*²³.

W ostatnich latach sekcja podjęła prace nad przygotowaniem programu wykładów z teologii pastoralnej w wyższych uczelniach i seminariach duchownych w Polsce, oraz przygotowała projekt ćwiczeń z teologii pastoralnej i duszpasterskich praktyk studentów teologii. W zebraniach sekcji od kilku lat uczestniczą przedstawiciele pastoralistów ze Słowacji i Czech. Sekcja współpracuje ze stowarzyszeniem pastoralistów obszaru języka niemieckiego oraz z „Pastorales Forum”, utworzonym przy Uniwersytecie Wiedeńskim. Korzysta z periodyków „Teologia praktyczna”, wydawanych przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego i Wydział Teologiczny Uniwersytetu Poznańskiego.

Owoce współpracy pastoralistów jest dwutomowy podręcznik teologii pastoralnej, wydany pod red. ks. prof. R. Kamińskiego (t. I. *Teologia pastoralna fundamentalna*, Lublin 2000; t. II. *Teologia pastoralna szczegółowa*, Lublin 2002).

Tematyka własnych badań w ramach teologii pastoralnej pozostaje adekwatna do dziedzin i problemów ujawnianych we współczesnym duszpasterstwie Kościoła w Polsce. Znaczna ich część należy do działu tzw. duszpasterstwa specjalistycznego. Oto najważniejsze opracowania członków sekcji:

1. Charytatywna aktywność parafii.
2. Apostolstwo świeckich, ruchy i stowarzyszenia parafialne.
3. Małżeństwo i rodzina.
4. Dzieci i młodzież.
5. Mass-media.
6. Zagadnienia ludzkiej pracy i bezrobocia.
7. Duszpasterstwo wolnego czasu.
8. Chrześcijańskie odniesienie do środowiska naturalnego (ekologia).
9. Duszpasterstwo „osób w drodze” (pielgrzymkowo-turystyczne).
10. Soborowa odnowa parafii.

²³ Katedra Teologii Pastoralnej Szczegółowej PAT.

11. Duszpasterstwo w resocjalizacji „społecznie nieprzystosowanych”.
12. Duszpasterstwo maryjne w ujęciu posoborowych mariologów polskich.
13. Konstruowanie zagadnień dydaktycznych z zakresu pedagogiki, psychologii i katechetyki dla studentów teologii.
14. Muzyka jako źródło teologiczne.
15. Organizacja warsztatu naukowo-badawczego nauczyciela religii.
16. Teologiczne podstawy duszpasterstwa akademickiego.
17. Wezwania pastoralne u progu trzeciego tysiąclecia.
18. Wpływ budowy kościoła na integrację parafii (Studium pastoralno-socjologiczne).
19. Pasterska posługa biskupów w ujęciu kardynała S. Wyszyńskiego.
20. Przyczyny przemocy w rodzinach.
21. Świętość kobiety w nauczaniu Jana Pawła II a współczesne ruchy feministyczne.
22. Rodzina polska w konfrontacji z rodziną w Unii Europejskiej.
23. Ekumenizm we wspólnotach religijnych w północno-zachodniej części archidiecezji moskiewskiej. Studium socjologiczne.
24. Miłosierdzie jako konieczna funkcja społeczna.
25. Duszpasterstwo społeczne.
26. Problematyka dialogu.
27. Formy i metody bezpośredniego przygotowania do zawarcia małżeństwa sakramentalnego.
28. Profilaktyka i terapia pastoralna małżeństw skonfliktowanych.
29. Ewolucja postaw dzieci i młodzieży wobec wartości życia rodzinnego pod wpływem zajęć szkolnych *Wychowanie do życia w rodzinie*.
30. Funkcjonowanie rodziny z problemem alkoholowym.
31. Badania nad rodziną adopcyjną.
32. Znaczenie kobiety i jej macierzyństwa w nauczaniu Kościoła oraz w życiu społecznym na przestrzeni wieków.
33. Postawy macierzyńskie samotnych matek.
34. Funkcjonowanie Diecezjalnych Domów Matki i Dziecka na terenie Polski.

W statutowych i własnych badaniach profesorów w ramach sekcji specjalistycznych podejmowane są studia nad aktualnymi problemami społeczeństwa polskiego, np. *Problematyka bezrobocia w Polsce i jego wpływ na życie małżeńskie i rodzinne*, oraz problemy

społeczne związane z integracją europejską. W przygotowaniu jest monografia: *Kościół wobec problemu bezrobocia*²⁴.

W ramach teologii praktycznej działa szereg samodzielnych Sekcji. Bardzo aktywna Sekcja Homiletów Polskich, oprócz dorocznych sympozjów trzykrotnie organizowała w latach 1994-1999 „Warsztaty kaznodziejskie” dla wykładowców i studentów homiletyki i retoryki, wspólnie z homiletami niemieckimi i amerykańskimi. Problematyka sympozjalna skupia się wokół współczesnej myśli homiletycznej, w dużym stopniu dotyczy dydaktyki homiletyki i problemów współczesnego kaznodziejstwa. Jej przedmiotem były następujące zagadnienia:

1. Nowa ewangelizacja w aspekcie homiletycznym.
2. Mass-media a ewangelizacja.
3. Sługa słowa.
4. Akcja Katolicka na polskich ambonach.
5. Słuchacz słowa – ewangelizacja radiowa.
6. Prawdy wiary w przepowiadaniu.
7. Retoryka dziś – teoria i praktyka.
8. Dydaktyka homiletyki.
9. Liturgiczny kontekst przepowiadania.

Tematyka sympozjów przybliży częściowo kierunki własnych badań członków sekcji. Szczegółowo przedstawia je *Polska bibliografia homiletyczna adnotowana z lat 1945-1976*, sporządzona przez ks. prof. A. Lewka, zawarta w: A. Lewek, *Współczesna odnowa kaznodziejstwa*, z. 1. *Z najnowszych dziejów ruchu homiletycznego*, Warszawa 1980, s. 168-252. Obecnie trwają przygotowania do druku *Polskiej bibliografii homiletycznej 1976-2000*. Zawierać ona będzie również wykaz publikacji i prac dyplomowych z homiletyki.

Główne kierunki badań w homiletyce polskiej II połowy XX w. prezentuje artykuł: J. Twardy, *Stan polskiej homiletyki w latach 1945-1999. Próba oceny i wnioski na przyszłość*, w: Jubileuszowy rachunek sumienia Polaków, „Przegląd Pastoralno-Homiletyczny” 4/2000, s. 21. W latach 1945-2001 na polskich uczelniach katolickich powstało z dziedziny homiletyki 10 rozpraw habilitacyjnych, 65 rozpraw doktorskich i ok. 600 prac magisterskich i licencjackich.

²⁴ Zob. *Kierunki badań w katedrach teologii pastoralnej w UKSW w Warszawie*.

Zasadnicze kierunki badań obejmują:

1. Historię kaznodziejstwa i homiletyki.
2. Studia z zakresu teologii kaznodziejstwa, jego podstaw biblijno-kerygmatacznych i teorii ewangelizacji.
3. Badanie treści kazań drukowanych w aspekcie biblijnym, dogmatycznym, moralnym i liturgicznym.
4. Badanie języka, stylu i kompozycji kazań.

Znajomość retorycznego aspektu kaznodziejstwa jest bardzo przydatna dla teorii komunikacji, ale wymaga odpowiedniego przygotowania lingwistycznego homiletów. Pożądana jest więc rozległa współpraca homiletów z lingwistami, znawcami retoryki i świeckimi słuchaczami kazań. Węzłowym zagadnieniem jest funkcjonowanie języka religijnego w międzyosobowej komunikacji.

5. Badanie percepcji kazań za pomocą ankiet, wywiadów, pracy w grupie.

Wymaga to odpowiedniego przygotowania w zakresie opanowania metod badawczych, dlatego stosunkowo niewiele powstaje prac z tej dziedziny a to powoduje, że niedostatecznie znamy problemy i potrzeby słuchaczy kazań. Z tego rodzi się potrzeba poznawania słuchacza także pod kątem psychologicznym, socjologicznym i kulturowym.

6. Badania z zakresu typologii kazań, czyli ze względu na wiek i powołanie słuchaczy a także ich funkcje społeczne.

7. Badania z zakresu przepowiadania seryjnego, czyli różnego typu rekolekcji (np. szkolnych) i misji parafialnych. Refleksja w tym zakresie rozwija się stopniowo, ale stosunkowo wolno, z uwagi na brak specjalistów w tej dziedzinie, podczas gdy praktyka duszpasterska jest bardzo urozmaicona.

8. Refleksja na temat ćwiczeń homiletycznych, potrzeb i sposób doskonalenia pracy twórczej. Dziedzina ta wymaga ożywienia w polskiej homiletyce, przygotowania odpowiednich podręczników i pomocy do ćwiczeń.

9. Badania nad znaczeniem mediów elektronicznych w kaznodziejskim przekazie słowa.

10. Formacja kaznodziei w seminarium i po święceniach.

Sekcja Homiletów Polskich i ośrodki z nią związane wykazują poważną aktywność publicystyczną. W okresie międzywojennym homileci polscy wydawali własne czasopismo „Przegląd Homiletyczny” (Kielce 1923-1939). Po II wojnie światowej publikowali oni w dostępnych czasopismach kaznodziejskich, jak: „Biblioteka Ka-

znodziejska” (Poznań), „Współczesna Ambona” (Kielce), „Materiały Homiletyczne” (Kraków). Ponadto publikacje homiletyczne ukazywały się głównie w czasopismach teologicznych o zasięgu ogólnopolskim m.in. w „Ateneum Kapłańskie”, „Collectanea Theologica”, „Homo Dei”, „Studia Theologica Varsaviensia”, oraz w czasopismach lokalnych. W okresie posoborowym ośrodkiem publikującym opracowania z homiletyki była Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie, gdzie ukazały się m. in. pierwsze posoborowe podręczniki homiletyki: *Teologia przepowiadania* i *Praktyka przepowiadania*, *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki* (t. 1-3), materiały z sympozjów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych. Od 1991 r. ukazuje się w Krakowie seria *Redemptoris Missio*, redagowana przez ojców redemptorystów (G. Siwek, W. Przyczyna), zawierająca publikacje homiletyczne i kaznodziejskie. W latach 1997-2000 wydawano w Kielcach „Przegląd Pastoralno-Homiletyczny”, nawiązujący do międzywojennego „Przeglądu Homiletycznego”. Dotychczas ukazały się cztery tomy zawierające również publikacje homiletyczne. W 2002 r. zawiązał się zespół redakcyjny przygotowujący wznowienie wspomnianego „Przeglądu Homiletycznego”, pomyślanego jako główne czasopismo Sekcji Homiletów Polskich. Sekcja ma internetową stronę kaznodziejską zawierającą propozycje kazań i przykłady kaznodziejskie: www.opoka.org.pl; www.mateusz.pl; www.katolik.pl (i inne, np. diecezjalne).

Sekcja Polskich Liturgistów podejmuje problematykę badań przede wszystkim z zakresu historii liturgii, liturgiki sakramentów i duszpasterstwa liturgicznego (księża profesorowie: S. Koperek, J. Decyk, J. Stefański, Z. Wit, B. Margański). W ten sposób homileci starają się w swoich pracach przybliżyć wiernym prawdę o tym, że Kościół jest wspólnotą wiernych, która otrzymuje Słowo i sakramenty od Chrystusa, liturgia zaś jest uprzywilejowanym miejscem stałego spotkania człowieka z Bogiem w Kościele. Spełnia ona rolę nie tylko kultyczną, ale pod formą znaków uobecnia tajemnicę zbawienia człowieka. Coraz częściej badania wkraczają na teren hermeneutyki liturgii i euchologii (np. ks. A. Durak) oraz obejmują liturgię Kościoła domowego i obrzędowości (np. ks. J. Kopeć i ks. K. Konecki), starając się uzasadnić sposób, w jaki wiara Kościoła staje się wydarzeniem praktykowanym.

Tematyka sympozjów i podejmowanych badań własnych ma na celu wyrażenie prakseologicznego wymiaru liturgii ukazując kul-

tyczne działanie Kościoła, jako włączone w powszechną historię zbawienia. Publikacje liturgistów ukazują się na łamach czasopism krajowych i zagranicznych: RBL, RT KUL, CT, „Liturgia Sacra”, EL, „Seminare”, a także wchodzą do serii wydawniczych, np. ks. S. Koperek, *Vetera et Nova* (seria poświęcona klasykom liturgii).

Kierunki badań podejmowanych przez Wykładowców Katechetyki starają się odpowiedzieć na wyzwania stawiane katechezie przez współczesne wydarzenia, zarówno kościelne jak również społeczno-polityczne kraju, dlatego ich panorama jest następująca:

1. Skuteczność katechezy w warunkach szkolnych.
2. Formacja katechetów w nowej szkolnej rzeczywistości.
3. Katechizm Kościoła Katolickiego.
4. Praca z Pismem Świętym w katechezie.
5. Wychowanie w XX w. inspirowane nauką chrześcijańską.
6. Tożsamość katechezy szkolnej.
7. Katechetyka w nowym *Ratio Studiorum*.
8. Nowe Dyrektorium ogólne o Katechizacji.
9. Katecheza wobec pluralizmu społeczno-kulturowego współczesnego świata (zasada inkulturacji w katechezie).
10. Sto lat polskiej katechezy. Wkład wybitnych polskich katechetów w odnowę i rozwój polskiej katechezy.
11. Pedagogika i katecheza w ewangelizacji.
12. Katecheza dorosłych we wspólnotce Kościoła.

Materiały badań członków Sekcji i referaty z sympozjów są publikowane na łamach czasopism: „Katecheta”, „Horyzonty Wiary”, „Collectanea Theologica”. W formie publikacji zwartych od 1997 r. ukazały się cztery tomy materiałów sekcji. Cennym opracowaniem są dwa tomy: *Bibliografia Katechetyczna 1945-1995* (ATK) i *Bibliografia Katechetyczna 1996-2000* (UKSW)²⁵ oraz „Słownik katechetów polskich XX wieku”, Wyd. Salezjańskie, Warszawa 2003 (red. R. Czekalski, Z. Marek, R. Murawski).

Sekcja Wykładowców Historii Kościoła prowadzi badania zarówno o zasięgu powszechnym, regionalnym, jak również dotyczącym obszaru Kościoła lokalnego. Np. w Instytucie Historii Kościoła w KUL prowadzone są w sposób ciągły badania nad

²⁵ T. 1, Warszawa 1999, red. ks. R. Murawski; t. II: Warszawa 2002, red. ks. R. Czekalski i ks. R. Murawski.

dziejami diecezji polskich i ich obiektami sakralnymi, nad historią i treścią pielgrzymek, nad kultem świętych i relikwii, nad działalnością charytatywną i szpitalnictwem, nad podstawami finansowymi Kościoła, nad powiązaniem instytucji państwa i Kościoła oraz elit kościelnych i politycznych w średniowieczu i w XVIII-XIX w. Ważne miejsce zajmują badania nad społeczną i polityczną rolą ruchów chrześcijańskich w XIX i XX wieku w Europie i Polsce oraz stosunki państwo – Kościół czy państwo – Cerkiew.

W ostatnich latach wzrosło zainteresowanie badaniami nad mniejszościami religijnymi i narodowymi. Ważne miejsce zajmują tutaj prace nad dziejami Kościołów wschodnich oraz nad stosunkami wyznaniowymi i narodowościowymi w Polsce w XIX i XX w. Osobne miejsce w badaniach nad historią Kościoła zajmują zakony i ich rola społeczna. Analizy prowadzonych badań dotyczą zarówno całego obszaru Rzeczypospolitej jak również wybranych jej części. Szczególnie ważne dla badaczy jest pogranicze polsko-ruskie jako miejsce spotkania wielu wyznań, narodowości i kultur²⁶.

Przy niektórych katedrach historii Kościoła ważne miejsce zajmują badania nad archeologią chrześcijańską, nad kulturą religijną elitarną (historia zakonów) i masową (kult świętych, patrocinia), czy też związane z wydawnictwami źródłowymi.

Teren badań obejmuje także religijne dzieje ziem polskich, dzieje liturgii, historię sztuki sakralnej w Polsce i na świecie oraz prace w dziedzinie nauk pomocniczych historii, zwłaszcza archiwistyki i heraldyki kościelnej. W ostatnim okresie podejmowane są studia nad dziejami porównawczymi religii, zwłaszcza chrześcijaństwa i islamu²⁷.

Profesorowie wydziałów i instytutów prawa kanonicznego oraz wykładowcy w seminariach duchownych, a także pracownicy kurii i sądów kościelnych, tworzą Sekcję Kanonistów Polskich. W ostatnich latach tematyka sympozjów kanonistyczno-prawnych dotyczyła głównie problematyki małżeństwa kanonicznego, zwłaszcza zgody małżeńskiej.

Badania statutowe i własne podejmowane przez członków sekcji obejmują następujące dziedziny: teoria prawa kościelnego, kościel-

²⁶ Na podstawie materiałów z Instytutu Historii KUL przekazanych przez ks. prof. dr. hab. A. Eckmanna.

²⁷ Materiały z Wydziału Historii Kościoła PAT przekazane przez ks. prof. dr. hab. J. Wy-
cisło.

ne prawo publiczne, historia prawa kanonicznego, prawo synodalne i osobowe, prawo małżeńskie i procesowe²⁸.

Sekcja i jej ośrodki wydają następujące czasopisma: „Roczniki Nauk Prawnych” (KUL), „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” (KUL), „Prawo Kanoniczne” (UKSW), „Jus Matrimoniale” (UKSW), „Forum Iuridicum” (Bobolanum).

Prace badawcze Wykładowców Filozofii Uczelni Katolickich są prowadzone głównie na wydziałach filozofii chrześcijańskiej. Dotyczą one m.in. specyfiki problemów filozoficzno-teologicznych, metodologii teologii, antropologicznych aspektów filozofii współczesnej, problematyki prawdy, bioetyki²⁹.

W zakresie działalności własnej i statutowej prowadzone są badania nad miejscem filozofii wobec wyzwań irracjonalizmu, nad zagadnieniami z metodologii i epistemologicznymi podstawami antropologii, nad kategorią jakości życia we współczesnej bioetyce i moralnymi aspektami ingerencji w psychikę człowieka. Tematyka prac badawczych dotyczy także etyki społecznej i politycznej, filozofii kultury (cywilizacja a polityka), historii filozofii, ochrony środowiska oraz relacji pomiędzy nauką i wiarą³⁰.

Podstawowe kierunki badań

Teologia w służbie rozwoju Objawienia i wiary

Teologia jako dzieło człowieka wierzącego, jest świadoma, że misterium przez nią badane nie pozostaje wyjaśnione do końca, a jednocześnie rzuca więcej światła na prawdę o człowieku, niż on sam mógłby o sobie powiedzieć. Porządkując w swojej funkcji pozytywnej dane zawarte w Objawieniu teologia snuje refleksje nad nimi w sposób metodyczny, w celu wyjaśnienia zawartości owego misterium. Wykonywane przez teologię zadanie rozumienia wiary jest procesem stałym i świadomość tego zadania towarzyszy także dzisiejszym teologom. Znajduje to wyraz w badaniach nad doktrynal-

²⁸ Na podstawie relacji przekazanej przez ks. prof. dr. hab. W. Góralskiego, przewodniczącego Sekcji Kanonistów Polskich.

²⁹ Zob. Wydział Teologiczny we Wrocławiu; materiał przekazany przez ks. prof. dr. hab. I. De ca, rektora PWT.

³⁰ Tematyka dotyczy Wydziału Filozofii w KUL; materiał przekazany przez prof. dr. hab. S. Kiczka, dziekana Wydziału.

nym pogłębianiem Objawienia. Podobnie jak teologia pierwszych wieków i epoki patrystycznej rozwijała się w rytmie nurtujących ją problemów epoki i pod uderzeniami błędów, także współczesne badania teologiczne podejmują wyzwania czasowe w celu pogłębienia istotnych prawd wiary i znalezienia właściwych relacji między nią i współczesną kulturą. Jak wskazuje tematyka badań, teologia uprawiana w Polsce nie hołduje bynajmniej historycyzmowi, ale pogłębiając treść objawioną stara się ją powiązać praktycznie z problemami człowieka wierzącego, a tym samym znaleźć aktualność Słowa objawionego w życiu człowieka aktualnej epoki.

Teologia w konfrontacji z myślą soborową

W aktualnej teologii polskiej odczuwa się ciągłą konfrontację z myślą ostatniego Soboru, zwłaszcza z przesłaniem zawartym w Konstytucji *Gaudium et spes*. Na jej bazie wyrosły szerokie badania dotyczące zakresu zaangażowania chrześcijan w życie społeczne i nad etyką społeczną: Problem korupcji; Zadania moralności wobec współczesnych zagrożeń; Moralne aspekty przemian cywilizacyjnych; Etos społeczny; Etyka a ekologia itd.

W nurcie doktrynalnego pogłębienia danych Objawienia i próby ich przedstawienia w kontekście kulturowym naszej epoki zostały podjęte klasyczne tematy o Bogu trójosobowej miłości, jako prawda wiary mająca praktyczne implikacje w życiu człowieka, rodziny, w wychowaniu itp. Pastoralny wymiar obchodów Jubileuszu 2000-lecia chrześcijaństwa stał się wezwaniem dla umiejscowienia teologicznej refleksji dogmatycznej w codziennym życiu chrześcijanina (np. Wokół tajemnicy Boga Ojca, Boga Syna i Ducha Świętego), co się przyczyniło do pogłębienia klasycznych orzeczeń doktrynalnych, odnoszących się do wewnętrznego życia Boga. Także nowe tendencje do poszerzonych badań wewnątrz teologicznych znajdują swój wyraz w powiązaniu klasycznych prawd wiary ze znacznie rozszerzonym *Sitz im Leben* (np. Wniebowzięcie NMP w świetle współczesnej eschatologii).

Teologia małżeństwa i rodziny

Łatwo zauważalny teren badań stanowi małżeństwo i rodzina. Im są dedykowane prace z ogólnego zakresu pedagogiki, traktujące

o dewiacjach w życiu wspólnotowym oraz poświęcone pozytywnym wzorcom życia rodzinnego: Przyczyny przemocy w rodzinach; Rodzina polska w konfrontacji z rodziną w Unii Europejskiej; Funkcjonowanie rodziny z problemem alkoholowym; Badania nad rodziną adopcyjną; Postawy macierzyńskie samotnych matek; Funkcjonowanie Diecezjalnych Domów Matki i Dziecka na terenie Polski; Świętość kobiety w nauczaniu Jana Pawła II a współczesne ruchy feministyczne; Ewolucja postaw dzieci i młodzieży wobec wartości życia rodzinnego; Znaczenie kobiety i jej macierzyństwa w nauczaniu Kościoła oraz w życiu społecznym.

Teologia antropologiczna

Znaczny zakres badań własnych obejmuje problematyka antropologiczna. Wychodząc od klasycznych interpretacji tej problematyki w epoce patrystycznej, badania podejmują na nowo zagadnienie grzechu pierworodnego, aby w źródłowych interpretacjach kondycji człowieka szukać podstaw dla dzisiejszej o nim nauki, o dewiacjach w życiu społecznym i możliwościach jego doskonalenia. Na to wskazuje problematyka badań: Oblicza doskonałości chrześcijańskiej; Epistemologiczne podstawy wiedzy o człowieku.

Teologia w świecie przemian społecznych

Europejskie przemiany społeczno-cywilizacyjne otworzyły szeroko potrzebę badań teologicznych nad nowymi problemami jak: Przemiany w Europie Środkowo-Wschodniej w 10 lat po *Centesimus annus*; Prawo moralne – sumienie; Bioetyka w ujęciu teologicznomoralnym; Komunikacja społeczna: Etyka mediów; Globalizacja; Moralny wymiar polityki; Aksjologia Unii Europejskiej.

Cezurę w badaniach teologicznych stanowiło spotkanie dwóch tysiącleci. Przełom epok wyznaczył konieczność troski Kościoła o rozwój duszpasterski w nowych uwarunkowaniach kulturowo-cywilizacyjnych i troska praktyczna zaowocowała w podjęciu refleksji nad takimi problemami jak: Odnowa polskiej parafii; Duszpasterstwo pielgrzymkowe; Nowe inicjatywy duszpasterskie w Polsce, oraz Relacje między Kościołem i światem sekularyzującym się; Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym; Kościół Europy Środkowo-Wschodniej w epoce przemian; Duszpasterstwo w per-

spektywie nowego tysiąclecia; Duszpasterstwo a wyzwania XXI w.; Charytatywna aktywność parafii; Apostolstwo świeckich; Zagadnienie ludzkiej pracy i bezrobocia; Chrześcijańskie odniesienie do środowiska naturalnego; Duszpasterstwo w resocjalizacji „społecznie nieprzystosowanych”; Doskonalenie form przepowiadania itd.

Wnioski

Analizowany materiał dotyczący funkcjonowania sekcji wykładowców nauk kościelnych i prowadzonych przez nich badań jest zróżnicowany. Owa różność dotyczy zarówno podejmowanej problematyki jak i samego wysiłku jej członków. Sądzę jednak, iż badany materiał nie upoważnia do merytorycznej oceny działalności członków sekcji. Być może, że jego sprawozdawcy ograniczyli się do przedstawienia podejmowanych badań im wiadomych, nie wchodząc w szerszy zakres prac podejmowanych w ramach jednostek wydziałowych. Dlatego byłoby celowe zapoznanie się z pracami badawczymi prowadzonymi na wydziałach, a nie jedynie w sekcjach wykładowców. Tak poszerzony materiał pozwoliłby na ewentualne opublikowanie panoramy badań. W dotychczasowej sytuacji jest to obraz niepełny i dlatego można wyrazić obawę, że ocena problematyki badań członków sekcji mogłaby się okazać nie w pełni właściwa.

W wyrażanych sugestiach przewodniczących sekcji często powtarzają się postulaty:

- opracowania prawnych podstaw funkcjonowania sekcji (statut, regulamin) i ich eklezjalno-społecznego znaczenia;
- wypracowania nowych zasad funkcjonowania sekcji, współpracy, wymiany informacji i doświadczeń, zwłaszcza w ramach sekcji przynależących do tej samej grupy przedmiotów, np. pastoralnych;
- usytuowanie sekcji polskich wykładowców nauk kościelnych przy Radzie Naukowej Konferencji Episkopatu Polski;
- regularne zwoływanie Kongresu Teologów Polskich (np. co pięć lat).

ks. Czesław RYCHLICKI